

EMPUSION

Van Olga Tokarczuk verschenen ook bij De Geus

Oer en andere tijden

Huis voor de dag, huis voor de nacht

De laatste verhalen

De rustelozen

De Jacobsboeken

Jaag je ploeg over de botten van de doden

De tedere verteller

Olga Tokarczuk

Empusion

Een natuurgeneeskundig griezelverhaal

Uit het Pools vertaald
door Karol Lesman

DE GEUS

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het
Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Empuzjon – Horror przyrodoleczniczy*,
verschenen bij Wydawnictwo Literackie

Oorspronkelijke tekst © Olga Tokarczuk, 2022

Nederlandse vertaling © Karol Lesman en

De Geus bv, Amsterdam 2023

Omslagontwerp Paul Pollmann, naar een ontwerp van Kampa Verlag

Omslagbeeld © Meret Oppenheim, *Glove*, 1985 c/o Pictoright

Amsterdam 2023, bezorgd door Kunsthau Zürich,

gedoneerd door Ursula Hauser, 2004

De vroegtwintigste-eeuwse Ansichtkaarten, postzegels en ander gra-
fisch materiaal over Görbersdorf (het huidige Sokółwsko)

en de omgeving zijn afkomstig van het archief van de auteur

Typografie binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 445 4865 5

NUR 302

Elke dag gebeuren er in de wereld dingen die met de wetten van de stervelingen niet verklaard kunnen worden. Alle dagen, aaneenschakelingen van momenten, raken in vergetelheid; hetzelfde mysterie dat ze heeft voortgebracht, haalt ze ook weer weg; het geheim verandert in vergetelheid. Dat is de wet die we moeten

vergeten omdat hij niet valt uit te leggen. Het zonlicht blijft de regisseur van de waarneembare wereld. Het onbekende loert naar ons vanuit de schaduw.

Fernando Pessoa, *Kroniek van een leven dat voorbijgaat*

Personen:

Mieczysław Wojnicz

STUDENT WATER- EN RIOLERINGSTECHNIEK UIT LEMBERG

Longin Lukas

KATHOLIEK, TRADITIONALIST UIT KÖNIGSBERG,

LERAAR OP EEN GYMNASIUM

August August

SOCIALIST, HUMANIST, KLASSIEK FILOLOOG,

SCHRIJVER UIT WENEN

Walter Frommer

THEOSOOF EN GEHEIMRAAD UIT BRESLAU

Thilo von Hahn

STUDENT BEAUX-ARTS UIT BERLIJN, LANDSCHAPSKENNER

Dokter Semperweiß

PSYCHOANALYTISCH ARTS UIT WALDENBURG

Wilhelm Opitz

EIGENAAR VAN HET PENSION VOOR HEREN TE GÖRBERSDORF,

ZIJN OOM DIENDE IN DE ZWITSERSE GARDE

Rajmund

JONGE ASSISTENT VAN OPITZ

György

FILOSOOF UIT BERLIJN

alsmede

Frau Weber en Frau Brecht

Gliceria

Herri met de Bles

Klara Opitz, Wilhelms echtgenote

Sydonia Patek

Mevrouw Grote Hoed

Tomášek

De Heilige Emerencia

Tuntschi

Kolenbranders

Naamloze bewoners van muren, vloeren en zolderingen

Pension voor Heren

Het uitzicht wordt belemmerd door de stoomwolken uit de locomotief, die op dit moment over het perron drijven. Je moet eronder vandaan kijken om alles goed te kunnen zien, je eventjes laten verblinden door de grijze mist, totdat de blik na deze poging scherp, doordringend en allesziend is geworden.

Dan ontwaren wij de perronplaten, door de stelen van iele plantjes overwoekerde vierkanten – een vlak dat tot elke prijs orde en symmetrie wil vasthouden.

Nog even en er verschijnt een linkerschoen op, een niet meer zo nieuwe schoen van bruin leer, en onmiddellijk voegt zich er een andere bij, de rechter; die lijkt nog meer afgedragen – de neus is ietwat versleten, de nerf vertoont op een paar plekjes lichtere vlekken. De schoenen staan een ogenblik besluiteloos, maar vervolgens gaat de linker naar voren. Bij die beweging komt vanonder de broekspijp kortstondig een zwarte katoenen sok tevoorschijn. Dat zwart herhaalt zich in de panden van de openhangende jas van wollen stof; het is een warme dag. Een bruine leren koffer wordt vastgehouden door een kleine, bleke, bloedeloze hand; onder het gewicht spannen de aderen erop zich aan en wijzen op de bronnen ervan ergens diep in het binnenste van de mouw. Onder de jas flikkert een flanelle colbert op van niet al te goede snit, dat bovendien door de lange reis gekreukeld is. Er zitten kleine, lichte stipjes

van een niet nader te bepalen vervuiling op – de schilfers van de wereld. De witte kraag van het overhemd, zo een dat helemaal kan worden toegeknoopt, is kennelijk onlangs vervangen, want het wit ervan is witter dan het wit van het overhemd zelf en contrasteert met het aardkleurige gelaat van de gearriveerde. De lichtkleurige ogen, wenkbrauwen en wimpers maken dat dit gezicht er ongezond uitziet. Tegen de achtergrond van de intens rode westelijke hemel wekt deze hele gedaante de verontrustende indruk van een in deze melancholische bergen uit het hiernamaals nieuwaangekomene.

De reiziger loopt met andere nieuwaangekomenen in de richting van de voor deze bergachtige omgeving verrassend grote stationshal; hij verschilt echter van hen door zijn ongehaaste, ja, zelfs talmende tred en doordat niemand hem verwelkomt, niemand is hem komen halen. Hij zet zijn koffer op de verweerde tegelvloer en trekt zijn gewatteerde handschoenen over zijn handen. Een ervan, de rechter, die om de tot een trechter gevouwen hand, belandt kort daarop in de buurt van zijn mond om aldaar een defilé van korte, droge kuchjes af te nemen.

De jongeman kromt zijn rug en zoekt in zijn zak naar een zakdoek. Zijn vingers raken heel even de plek aan waar in de zak onder de stof van de jas zijn paspoort verscholen zit. Als we ons een ogenblik concentreren, zien we het fantasierijke handschrift van een Galicische ambtenaar, die zorgvuldig alle rubrieken van het document heeft ingevuld: Mieczysław Wojnicz, katholiek, student aan de Technische Hogeschool van Lemberg, geboren 1889, blauwe ogen, gemiddelde lengte, langwerpige gezicht, licht haar.

Deze Wojnicz doorkruist nu de grote hal van het station van het niet ver van Waldenburg gelegen Dittersbach, hij loopt onzeker door de hoge, sombere ruimte, waarin op de allerhoogste

richels de echo huist, en voelt hoe waakzame ogen vanachter loketraampjes hem in de wachtkamer in de gaten houden. Hij kijkt op de grote klok hoe laat het is – laat, het was de laatste trein uit Breslau. Hij aarzelt een moment en vervolgens verlaat hij het stationsgebouw om zich onmiddellijk te laten omhelzen door de brede armen van de onregelmatige, gekloofde berghorizon.

Het is half september, maar hier is, zo constateert de gearriveerde met verbazing, de zomer allang voorbij en liggen de eerste gevallen bladeren al op de grond. De laatste dagen moeten regenachtig zijn geweest, want een lichte mist vult het landschap nog bijna volledig, op de donkere lijnen van de beek na. Hij voelt in zijn longen dat het hier hoog is, dat is goed voor zijn door ziekte afgematte lichaam. Wojnicz staat op de treden van het station en bekijkt argwanend zijn schoenen op de dunne leren zolen – hij zal uit moeten kijken naar winterschoenen. In Lemberg bloeiden de asters en de zinnia's nog, en dacht niemand aan de herfst. Hier maakt de hoge horizon echter dat het donkerder is en de kleuren heller zijn, bijna vulgair. Op dat moment wordt hij overspoeld door een welbekende melancholie, die kenmerkend is voor mensen die overtuigd zijn van hun spoedige dood. Hij voelt dat die wereld om hem heen een decoratie is, die op een papieren scherm is geschilderd, dat hij een vinger in dit monumentale landschap zou kunnen steken en er een gat in zou kunnen boren dat regelrecht naar het niets leidt. En dat dat, het niets, als een overstroming langzaam vandaar komt aanvloeien en hem uiteindelijk ook bereiken zal en hem naar de keel zal grijpen. Hij moet met zijn hoofd schudden om dat beeld kwijt te raken. Het beeld spat in druppels uiteen en valt op de bladeren. Gelukkig komt er over de weg een onooglijk voertuig in zijn richting aangehobbeld, dat aan een droschke doet denken. Er zit een slanke, vreemd

geklede sproetenkop in. Hij draagt een soort soldatenjasje van onduidelijke herkomst – want het lijkt niet van Pruisische makelij, wat je hier zou kunnen verwachten, noch op enig ander uniform – en een fantasierijk scheef gezette kwartiermuts. Zwijgend houdt hij halt voor Wojnicz en terwijl hij iets onverstaanbaars mompelt neemt hij diens bagage over.

‘Hoe maakt u het, beste man?’ vraagt Wojnicz beleefd in schoolduits, maar hij wacht tevergeefs op antwoord; de ander trekt zijn muts tot boven zijn ogen en wijst hem ongeduldig een plek in het open rijtuig.

En onmiddellijk zetten ze zich in beweging. Eerst gaat het door het stadje over kinderhoofdjes, daarna over een landweg die hen in de vallende duisternis over een bochtig pad tussen steile berghellingen door een bos leidt. Ze worden onafgebroken vergezeld door het ruisen van een hier vlakbij stromende beek en de geur ervan, die Wojnicz altijd zo verontrust: de geur van vochtig onderhout, rottende bladeren, eeuwig natte stenen, water. Hij probeert de voerman een vraag te stellen, die hem de gelegenheid zal geven contact te maken, bijvoorbeeld hoelang het rijden is, hoe hij hem op het station heeft herkend, hoe hij heet, maar de ander kijkt niet eens om en hult zich in stilzwijgen. De rechts van de jongen geplaatste gaslantaarn verlicht gedeeltelijk zijn gelaat, dat en profil doet denken aan het bekje van een knaagdier uit de bergen, een marmot, en Wojnicz heeft het vermoeden dat de voerman of doof of astant onbeleefd is.

Ten slotte, na zo’n drie kwartier, komen ze uit het bos tevoorschijn en rijden een verrassend vlakke vallei in, een hier tussen de beboste bergen onverwachte hoogvlakte. De hemel dooft uit, maar die indrukwekkende horizon, die iedere nieuwkomer uit het laagland naar de keel lijkt te grijpen, is nog te zien.

‘Görbersdorf,’ zegt de voerman plotseling met een onvermoed hoge jongensstem.

Maar Wojnicz ziet niets, niets anders dan een dichte muur van duisternis die zonder pardon in hele lappen van de berg-hellingen loslaat. Pas als de ogen eraan wennen doemt plotse-ling een viaduct voor hen op, en wanneer ze eronderdoor het dorp binnenrijden, verschijnen daarachter de reusachtige con-touren van een opgetrokken gebouw en onmiddellijk volgen andere, kleinere gebouwen en een straat en zelfs twee gaslan-taarns. Het stenen gebouw blijkt een kolos, wordt allengs gro-ter en de beweging van het voertuig haalt uit de duisternis rijen verlichte vensters tevoorschijn. Het licht erin is vaalgeel. Wojnicz kan zijn ogen niet afhouden van dit onverwacht over-weldigend uitzicht en blijft er nog lange tijd naar zitten kijken, totdat het als een reusachtig stoomschip in de duisternis ver-zinkt.

De droschke draait nu een smal zijweggetje in langs een beek, passeert een bruggetje, waarop de wielen een lawaai voortbrengen dat veel weg heeft van gewerschoten. Uiteinde-lijk houdt het rijtuig halt voor een tamelijk omvangrijk houten gebouw met een curieuze architectuur die gedachten oproept aan een huis van lucifers – zoveel veranda’s, balkonnetjes en terrassen heeft het. In de ramen brandt aangenaam licht. On-der de vensters van de eerste verdieping hangt een mooi, uit dik plaatstaal gesneden opschrift in Schwabacher:

Gästehaus für Herren

Wojnicz stapt opgelucht uit de droschke en inhaleert een machtige teug van die nieuwe lucht, waarvan wordt gezegd dat die de zwaarste gevallen geneest. Misschien doet hij dit echter te vroeg, want hij wordt overvallen door zo’n heftige hoestaan-

val dat hij zich aan de balustrade moet vasthouden. En dan, hoestend, voelt hij de kilte en de akelige glibberigheid van rot hout en spat de eerste goede indruk uiteen. Hij kan de plotselinge samentrekkingen van zijn middenrif niet in bedwang houden en hij wordt overrompeld door een onweerstaanbare angst – dat hij zo dadelijk zal stikken, dat dit zijn laatste aanval zal zijn. Hij probeert de paniek te verjagen, zoals dokter Sokołowski hem heeft geadviseerd, door te denken aan een bloemenrijke weide, aan een warme zon. Hij doet erg zijn best, hoewel zijn ogen tranen en het bloed naar zijn gezicht stijgt. Hij heeft het gevoel dat hij zo dadelijk zijn ziel zal uithoesten.

Maar dan voelt hij een druk op zijn schouder, waarna een rijzige, forsgebouwde man met peper-en-zoutkleurig haar hem een hand geeft. Wojnicz ontwaart door zijn tranen diens roze, gezonde gezicht.

‘Nou, nou, meneer. Laten we ons vermennen,’ zegt de ander zelfverzekerd en met een brede glimlach, zodat de bijna aan de hoestaanval bezweken gast er veel voor voelt zich tegen hem aan te drukken en zich als een kind naar bed te laten brengen. Ja precies. Een kind. Een bed. Met een zekere schroom werpt hij zijn armen om de hals van de man en laat zich door een naar sparrenrook geurende hal en over een met een zachte looper beklede trap naar boven voeren. Dat alles roept een verre associatie op met worstelen, mannensport, harde lijven die op elkaar drukken, over elkaar heen schuren, tegen elkaar aan botsen, niet om elkaar pijn te doen, maar integendeel om onder het mom van strijd elkaar tederheid en toewijding te tonen. Hij geeft zich over aan de krachtige handen, laat zich naar een kamer op de eerste verdieping brengen, op bed zetten en van zijn jas en trui ontdoen.

Wilhelm Opitz – want zo stelt de man zich voor door met een vinger op zijn borst te wijzen – bedekt hem met een wol-

len plaid, en uit een paar handen, die kort in de deuropening verschijnen, pakt hij een beker hete, heerlijke bouillon aan. Terwijl Mieczysław met kleine slokjes drinkt, steekt Wilhelm Opitz een vinger op (Wojnicz geeft er zich op dit moment rekenschap van welk een wezenlijk onderdeel van Wilhelm die vinger is) en zegt in een zacht, grappig Duits: 'Ik heb professor Sokołowski geschreven dat u een pauze moest inlassen in Breslau. Het is een te lange en afmattende reis. Ik heb het gezegd.'

De bouillon verspreidt zich met een aangename warmte door Wojnicz' lichaam en de arme jongen heeft niet eens meer in de gaten wanneer hij in slaap valt. We vergezellen hem nog een tijdje, luisterend naar zijn rustige ademhaling; het doet ons deugd dat zijn longen tot rust zijn gekomen.

Onze aandacht wordt nu getrokken door een mesdunne streep licht, die vanaf de gang de kamer in valt, op de porseleinen nachtpo onder het bed. We worden aangetrokken door de reten in de plankenvloer – en daarin verdwijnen we.

*

Om kwart voor zeven werd Wojnicz wakker van het geluid van een trompet, als gevolg waarvan hij een tijdje niet wist waar hij was. De melodie werd evident vals gespeeld, wat hem lichtelijk amuseerde en in een uitstekend humeur bracht. Ze kwam hem bekend voor, maar als iets wat door zijn eenvoud geniaal klonk. Je denkt dat ze er altijd al waren en altijd zullen zijn.

Mieczysław Wojnicz bestond uit aandoeningen, waarvan niet eens hijzelf zozeer op de hoogte was als wel zijn vader, January Wojnicz, een ambtenaar in ruste en landeigenaar. Hij beheerde die aandoeningen met een grote kennis van zaken, ernst en

tact, waarbij hij het hem toevertrouwde goed in de gedaante van zijn zoon bejegende met grote verantwoordelijkheid en – dat mag duidelijk zijn – liefde, die weliswaar verstoken was van elke vorm van sentimentaliteit en al die ‘wijverige gevoelens’ die hij zo haatte.

Een van die aandoeningen, in de vorming waarvan hij een zeker aandeel had, was de overdreven angst van zijn zoon te worden bespied. De jonge Wojnicz was dus veel bezig met andermans blik, met de vraag of die hem niet volgde vanachter een hoek, door een raam waarin een gordijn bewoog, door een sleutelgat. De omzichtigheid en achterdocht van de vader werden tot een obsessie van de zoon. Hij had het gevoel dat een vreemde blik iets glibberigs was en zich als de zachte, walgelijke mondopening van een bloedzuiger aan hem vastkleefde. Daarom inspecteerde hij in elk vertrek waarin hij de nacht moest doorbrengen stevast de gordijnen voor de vensters, propte een papiertje in het sleutelgat, controleerde of er openingen zaten in de wanden, spleten tussen de planken en keek hij zelfs achter de schilderijen. Nu is bespied worden in pensions en hotels ook weer niet zo onwaarschijnlijk – een keer toen hij gedurende een bezoek aan een specialist in Warschau met zijn vader in een hotel verbleef, had de jonge Wojnicz een regelmatig gat in de muur ontdekt, dat onvakkundig door een bont behang gemaskeerd werd en dat hij natuurlijk met een van brood gedraaid bolletje had dichtgemaakt, en de volgende ochtend had hij bij een poging te achterhalen waarvandaan en door wie de gasten zouden kunnen worden bespied, ontdekt dat zich achter die wand het door het hotelpersoneel gebruikte diensttrapportaal bevond. Dus toch! Het was geen obsessie. Mensen bespieden elkaar. Ze hielden ervan naar een ander te kijken op het moment dat die ander dat niet in de gaten had. Beoordelen, vergelijken. Zo’n bekeken iemand werd weerloos, werd een machte-

loos slachtoffer dat zich nergens bewust van was.

Na het ontwaken zette hij zich onmiddellijk aan het schrijven van een bericht aan zijn vader, om hem gerust te stellen. Het waren maar een paar eenvoudige woorden en toch ging het hem niet te best af, zijn arm was gevoelloos en slap. Daarom concentreerde hij zijn aandacht volledig op zijn hand die de punt van het potlood over het crèmekleurige papier van zijn in leer gebonden notitieboek voerde. We zijn gefascineerd door deze beweging, we houden ervan. Ze doet denken aan dezelfde bochtige lijnen en spiraalvormige ornamenten die regenwormen onder de grond uitboren en die een houtworm in een boomstronk uitbijt. Wojnicz zat op bed tegen twee enorme kussens geleund. Voor zich had hij een ingenieuze installatie: een soort tafeltje zonder poten. De onderkant bestond uit een met erwten gevuld kussen, waardoor het geheel zich gemakkelijk nestelde op de knieën van de briefschrijver.

Eerst ontstonden er twee getallen die samen een '13' vormden, daarna verschenen een recht streepje en een kruisje, 'IX', met daarachter nog vier getallen die met elkaar '1913' maakten. Vervolgens kwam uit allerlei tierelantijnen het opschrift GÖRBERSDORF tevoorschijn, dat een paar keer dikker was gemaakt. Bijzonder veel aandacht kreeg de umlaut. Daarna bewoog het potlood zich regelmatig en volhardend over het papier. Het grafiet knisperde, het papier gaf mee onder de sferische vormen van de letters.

De kamer was sober maar comfortabel ingericht. Twee ramen keken uit op de straat en het beekje voor het huis, het uitzicht werd echter benomen door gehaakte gordijntjes van getwijnd garen. Onder een van de ramen stonden een rond tafeltje en twee comfortabele, gestoffeerde, al enigszins versleten fauteuils – een prettig hoekje om te lezen, als iemand daar zin in zou hebben. Links van de deur bevond zich een bed met een

houten, mooi versierd hoofdeinde, daarnaast stond een kast. De toilettafel was rechts van de deur geposteerd. De wanden waren bedekt met stoffen behang van brede lichtblauwe banen, wat de indruk gaf dat de kamer hoger en ruimer was dan hij in werkelijkheid was. Aan de muur hingen gravures uit exotische streken: een groep hazen en een troep hyena's.

Mieczysław Wojnicz beschreef in het Pools kort zijn reisindrukken, waarbij hij negentienhonderd voet omrekende naar meters (hij kwam tot bijna vijfhonderd) en vervolgens dit getal neerschreef op de schets van een landkaart waarop zijn reis van Lemberg tot hier stond afgebeeld. Het korte commentaar betrof voornamelijk de gerechten die hij onderweg gegeten had. Bij de plaats 'Wrocław/Breslau' schreef hij: 'Gele pompoensoep, hoofdgerecht: puree met kaantjes, kool en karbonade, bijna net als onze *schabowy**. Als toetje vanillepudding met een schuimpje en bramencompote, bijzonder lekker.' Daaronder schreef hij nog: 'Kosten 5 mark.' Hij had zijn vader beloofd dat hij hem elke dag een paar woorden zou schrijven, het liefst over hoe hij zich voelde, maar in feite wist hij niet wat hij voelde, dus gaf hij er de voorkeur aan om recepten of geografische informatie naar Lemberg te sturen.

Er werd zachtjes op de deur geklopt en nog voor hij 'binnen' had kunnen zeggen werd een leren rijglaars zichtbaar in de kier tussen de deurpost en de deur en ging deze laatste voorzichtig open, waarna de zwarte plooiën van een rok verschenen, het kantwerk van een schortje en een dienblad met het ontbijt, dat snel op een tafeltje belandde. De rijglaarzen, het kant en de schort verdwenen net zo snel als ze waren verschenen en een overdonderde Wojnicz slaagde er alleen nog in een plaid over

* Zie voor een verklaring van de woorden met een asterisk de Verklaren-de woordenlijst

zich heen te trekken en de een of andere groet en een woord van dank te stamelen. Hij had zo'n honger dat hij uitsluitend nog oog had voor het eten.

Zo dadelijk zou hij in zijn cahier noteren: twee hardgekookte eieren in schattige porseleinen eierdoppen, bedekt met mutsjes in de vorm van kippen, plakjes met peterselie versierde gerookte schapenkaas, een op een blaadje mierikswortel geserveerd bolletje van de geelste boter, een bakje welriekende reuzel met een klein mesje om mee te smeren, een in schijfjes gesneden radijs, een mandje met allerlei soorten witte en bruine broodjes, abrikozenjam in een glazen potje, een beker gebonden cacao en een kannetje koffie.

Na de punt werd het cahier met een klap dichtgeslagen en had Wojnicz zich alles wat er op het dienblad stond laten smaken, waarna hij verkwikt door de maaltijd was opgestaan. Met de plaid over zijn schouders stiefelde hij naar zijn koffer, haalde er een zorgvuldig opgevouwen set ondergoed uit en begon vervolgens aan zijn ablutie. Nadat hij zijn gezicht had afgedroogd met een handdoek, die doordrongen was van de in het pension alomtegenwoordige geur van naaldbomen, zag hij weer het levensechte beeld voor zich van hun huis op het platteland en het op zolder drogende ondergoed, dat Gliceria op regenachtige dagen daar in emmers naartoe bracht. Daar was het beeld weer van de zolder, waar het altijd stoffig was, en het uitzicht vanuit de kleine ramen, die ossenogen werden genoemd, het beeld van de velden en het kleine park, alsook de bitterachtige geur van rottende tomatenstengels, maiskolven en bonenstaken. En door de wetten van een niet helemaal te doorgronden synesthesie verplaatste dit beeld zich naar een lichamelijke ondervinding: de ruwheid van zijn kleren, het stijve gevoel van boorden, de hoekigheid van zijn pas gestreken broek en de druk van de harde lederen riem. En juist daar op zolder deed hij, wanneer

hij maar kon en als hij alleen was, ver van het vaderlijke drillen, al zijn kleren uit en hulde zich in een satijnen, met zachte franjes gegarneerd tafelkleed en voelde hij hoe verrukkelijk die franjes zijn kuiten en dijen streelden, en hij bedacht hoe fantastisch het wel niet zou zijn als zij als Grieken uit de klassieke oudheid konden rondlopen in dit soort tafelkleedchitons. Maar nu, denkend aan die satijnen toga, kleepte hij zich aan en was hij blij dat hij zich eindelijk sterk en uitgerust voelde.

We zijn er getuige van hoe op zijn slanke lijf kleding verschijnt, in lagen, totdat zijn gestalte, die een volkomen andere is dan die van gisteren, hoestend en grauw in het gezicht, met de hand op de deurklink staat, de ogen dicht, en zich voorstelt hoe ze zich aan iemand zal presenteren die op dit moment naar haar kan kijken. Hij ziet er goed uit: een slanke jongeman met blonde haren en verfijnde gelaatstreken in een grijze streepjesbroek en een wollen, bruin jacquet. Even later doet hij gedecideerd de deur open.

Nee, wij beschouwen dit niet als een obsessie, hoogstens als een onschuldige overgevoeligheid. Mensen zouden eraan moeten wennen dat ze geobserveerd worden.

*

Wojnicz kwam rond tien naar beneden, hij had immers een afspraak voor een onderzoek in het kurhaus.

In het hele huis heerste vanwege de kleine ramen, die slechts hier en daar in de muren waren aangebracht, een halfdonker – dit was kenmerkend voor de architectuur in de bergen. Er stonden hier een ovale, door een dik tafelkleed met een patroontje bedekte tafel, een sofa en enkele stoelen, tegen de muur stond een piano, van een schaars gebruik ervan getuigden sporadische vingerafdrukken op de glimmende klep en een stapel ver-

geelde partituren. Ernaast hing een klein plankje vol boeken over de regio, skitochten en monumenten in de buurt. In een reusachtig beglaasd dressoir glom een mooi porseleinen servies met kobaltblauwe, sentimentele tafereeltjes: van herders en schapen.

‘*Gemütlich*,’ fluisterde Mieczysław tegen zichzelf, tevreden dat hij zich zijn favoriete Duitse woord wist te herinneren. Zo’n woord ontbrak in zijn eigen taal. Knus? Aangenaam?

Ook kwamen bij hem woorden op van dokter Sokołowski uit de tijd dat die hem begon te behandelen en de strijd had aangebonden met zijn apathie – dat je het leven appetijtelijk moest maken. Ja, ‘appetijtelijk’, dat was een beter woord dan ‘gemütlich’, dacht Wojnicz, het had namelijk niet alleen betrekking op de ruimte, maar ook op al het andere – op iemands stem, op de manier van spreken, het gaan zitten in een fauteuil, het wikkelen van een sjaal om je hals, de wijze waarop de gebakjes waren gerangschikt op een bord. Hij ging met een vinger over de met een zacht, olijfgroen pluche bedekte tafel, en pas na een tijdje bemerkte hij tot zijn schrik in een fauteuil bij het raam een slanke jongeman met uitgesproken vogelachtige trekken en een bril met een metalen montuur op een markante neus. Hij was gehuld in een wolk sigarettenrook. Wojnicz’ hand schoot als verbrand weg van het pluche en verdween in verlegenheid gebracht in de omsluiting van de andere hand. De man, die al evenzeer van zijn stuk was gebracht door deze verstoring van zijn eenzaamheid, stond op en stelde zich tamelijk formeel, in het Duits, met een vreemd Silezisch accent voor: ‘Walter Frommer. Uit Breslau.’

Wojnicz noemde traag en duidelijk zijn voor- en achternaam, vast in de hoop dat de ander die meteen zou onthouden. Ze spraken even met elkaar en Frommer wist nog te melden dat hij zich regelmatig in Görbersdorf liet behandelen, hij was

hier, met onderbrekingen, al drie jaar. Soms keerde hij voor een tijdje terug naar Breslau, maar daar ging het dan meteen weer een stuk slechter met hem.

‘Weet u, de stad Breslau ligt aan het water. In de lente hangen boven de gebouwen zwermen kleine, maar uiterst venijnige muggen en de mensen lijden aan reuma. In de zomer kun je onder geen beding buiten in de tuin zitten, daarom blijven staatsambtenaren daar slechts voor een korte periode van een paar jaar en keren daarna terug naar betere plekken. Breslau is een overgangstad,’ – in zijn stem klonk droefheid door, alsof hij met de stad te doen had – ‘dat komt door dat alomtegenwoordige water, het kruipt overal... Ik kan er niet goed tegen...’ Hij begon te hoesten. ‘Ziet u, bij de gedachte alleen al moet ik hoesten.’

Wojnicz’ blik vluchtte naar het raam, waarvoor juist een vrolijk gezelschap passeerde, dat om de haverklap in lachen uitbarstte. Hij bedacht dat die mensen in het Pools lachten, hoewel hij voor die indruk niet echt een verklaring had. Van deze afstand waren geen woorden te horen.

‘Bent u ook van zins te verhuizen naar het kurhaus?’ vroeg hij aan Frommer.

Hij dacht dat deze vraag een lichte glimlach op het gelaat van zijn gesprekspartner teweeg zou brengen, maar de ander vatte die ernstig op.

‘God verhoede,’ zei hij bijna verontwaardigd. ‘Daar zijn te veel mensen. Van daaruit is niets te zien. U komt er niets te weten en u wordt er niets wijzer. Het leven in een menigte is erger dan de gevangenis.’

Welnu, Wojnicz had zich, vermoeden we, al een duidelijk beeld gevormd van Walter Frommer: een zonderling.

Beiden waren denkkelijk even schuchter, want een ogenblik stonden ze in een onhandig stilzwijgen tegenover elkaar, de een wachtte tot de ander een conventionele zin zou uitspreken.